

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Een geslaagde oral history van Friese walvisvaarders

Auteur: Rosa de Jong

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.4, pp. 319-321.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

sen hun drankje gescheiden van elkaar.

Al met al is *From Taverns to Gastropubs* als een 'Keep Calm, Carry On'-poster voor de Britten. De pub verdwijnt niet, maar neemt een andere vorm aan om levensvatbaar te blijven, net zoals het dat in vroeger tijden ook al deed. Eerst exclusief voor de lagere klasse, later toegankelijk voor iedereen. De strakke structuur van het boek is tegelijkertijd een sterkte en zwakte. Enerzijds maakt het een degelijk overzichtswerk, anderzijds is het boek ondanks de soms humoristische bronnen ook taaie kost. Het boek had meer baat gehad bij een lossere, thematische vertelstructuur dan een chronologisch overzicht. Zodoende was het interdisciplinaire karakter ook beter naar voren gekomen. Nu is het als het drinken van een pint: stug doordrinken om tot de bodem van het glas te komen.

Rutger Hoekstra is derdejaars-student van de bachelor geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Hij kent geen specifiek interessegebied, maar is vooral geïnteresseerd in het overbrengen van een historisch verhaal aan een groter publiek.

EEN GESLAAGDE ORAL HISTORY VAN FRIESE WALVISVAARDERS

Anne-Goaitske Breteler, *De traan-*

jagers. Herinneringen van naoorlogse walvisvaarders, Amsterdam University Press, 2018; ISBN 9789462983816; paperback, 192 pagina's, €14,99.

Het boek *De traanjagers. Herinneringen van naoorlogse walvisvaarders* is een schoolvoorbeeld van hoe oral history en publieksgeschiedenis hand in hand kunnen gaan. Anne-Goaitske Breteler onderzocht jarenlang de geschiedenis van oud-walvisvaarders uit haar streek – het Noordoosten van Friesland. Door haar bijbaantje in het Friese café De Bûnte Bok kwam ze in aanraking met walvisvaarders. Van een handvol Friezen die dit avontuur in hun twintigerjaren tegemoet gingen, tekende ze de verhalen treffend op. Het boek bevat talrijke afbeeldingen, die ervoor zorgen dat de herinneringen tot leven worden gebracht.

De walvisvaarders die ooit, aldus Breteler, 'als de helden van de wederopbouw werden beschouwd, worden nu gezien als moordenaars van een beschermde diersoort' (p. 9). Hun verhalen zijn in de vergeetelheid geraakt doordat deze in de taboesfeer belandden. Breteler stelt in de inleiding van *De traanjagers* dan ook dat ze met dit boek de gevolgen van de walvisvaart niet wil vergelijken, maar slechts de vergeten geschiedenis boven water wil krijgen, hoewel het de vraag is in hoeverre het grote publiek deze

geschiedenis vergeten is (in 2014 wijdde *Andere Tijden* een aflevering aan de Nederlandse walvisvaart en het Scheepvaartmuseum toont sinds 2011 de vaste tentoonstelling *Het verhaal van de walvis*). Een nieuw aspect van Bretelers onderzoek is de nadruk op het dagelijkse leven van de jonge walvisvaarders. Voor dit onderdeel van haar geschiedschrijving is oral history bij uitstek geschikt.

Het boek stelt een aantal walvisvaarders centraal en het volgt hen vanaf de selectieprocedure en het vertrek tot de terugkomst in Nederland na zeven maanden. Veel van deze inmiddels oude mannen voeren meermaals mee aan boord van de Willem Barendsz. Het avontuur begon al in Amsterdam tijdens de dagen voor vertrek, waar de jongens nog even konden genieten van de geneugten die ze straks op zee zouden missen. Breteler beschrijft met merkbaar plezier deze wilde uitgaansavonden, die zich later in Zuid-Afrika en op Curaçao tijdens het inkopen van brandstof herhaalden. Ook de feestelijkheden en de ontgroening van de nieuwe walvisvaarders bij het passeren van de evenaar komen rijk geïllustreerd aan bod.

Naast deze verbroederende kant – waarin de auteur soms wel erg neigt naar een nostalgische tendens – toont het boek ook de zware en vieze kant van het werk. Er is veel oog voor het proces van het verwerken van de walvissen.

Het klein maken en koken van het enorme zoogdier gebeurde aan boord en dat was niet zonder gevaar. Breteler maakt in dit hoofdstuk naast mondelinge geschiedenis ook gebruik van dagboeken. Dit laat scherper de zware kant zien die in de interviews niet aan het licht lijkt te komen. Op de hoogtijdagen van de jacht werkten de mannen twaalf uur per etmaal, met soms nog overuren. Ze werkten in barre omstandigheden, in vrieskou en met weer en wind. Bovendien misten ze het gewone leven thuis. Er is ook aandacht voor het thuisfront: Breteler beschrijft hoe twee vriendinnen van walvisvaarders uit hetzelfde dorp steun bij elkaar vonden.

Hoewel niet voorbij wordt gegaan aan de ontstaansgeschiedenis en de achterliggende reden van de walvisvaart en de grote belangstelling waarmee deze in Nederland gevolgd werd, schort het op dat vlak toch. Een gemis in deze achtergrond is bijvoorbeeld een meer cijfermatige analyse: hoeveel werd er gevangen en wat voor effect had dit op de Nederlandse economie en vettekorten? Hoe staat dit in verband met andere landen die aan walvisvaart deden? Dit had wellicht met meer archiefonderzoek duidelijk kunnen worden. Daarnaast wordt het taboe omtrent de walvisvaart niet bevraagd: wanneer ontstond dit en (hoe) ervoeren de walvisvaarders die overgang zelf? Deze

contextualisering en historisering had de persoonlijke verhalen van de Friese vaarders meer gewicht gegeven.

Tot slot de vorm; Breteler wisselt de verhalende geschiedenissen van de mannen op zee af met hoe zij zelf nu in hun huizen ontvangen wordt. Dit zorgt voor mooie raamvertellingen en inzicht in hoe zij via deze laatste ooggetuigen de verhalen hoort. Haar “rechtdoorzee-stijl” bewerkstelligt het gevoel dat de lezer naar een film kijkt of zelf aan boord meevaart. Een minpunt waar de schrijver niets aan kan doen: door slechte binding valt het boek nog voordat het einde bereikt is uit elkaar. Maar dit mag de pret niet drukken, De traanjan-gers is een geslaagd publieksboek.

Rosa de Jong heeft de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam afgerond en specialiseert zich in vluchtmigratie naar het Caraïbisch gebied in de twintigste eeuw.

BLIJE BIGGETJES EN ANDERE MARSHALLPLAN-FILMS

Maria Fritsche, *The American Marshall Plan Film Campaign and the Europeans. A Captivated Audience?*, Bloomsbury; 2018; ISBN: 978-1-3500-0933-2; 337 pagina's; €71,42.

Film als politiek medium is alom-

tegenwoordig: zo verspreidde het Witte Huis een aantal maanden geleden een propagandistisch filmpje naar aanleiding van de ontmoeting tussen de Amerikaanse president Donald Trump en Kim Jong-un. Vlak na de Tweede Wereldoorlog wemelde het in Europa van dergelijke propagandafilms, behorend tot het door de Amerikaanse overheid geïnitieerde Marshallplan (ook bekend als *European Recovery Programme*, 1948-1952) dat als voornaamste doel had Europa economisch weer op de been te krijgen. De films moesten de Europeanen overtuigen van het nut van het Marshallplan als enige oplossing voor economisch herstel en waarborg voor vrede en tevens het belang van het Amerikaanse liberaal-kapitalistische model tonen. Een model dat volgens de *Marshall Planners* essentieel was om de Europese economie te hervormen, door specifieke vormen van productie, efficiëntie en modernisering in met name landbouw en industrie te bewerkstelligen. Hoe kwamen de Marshallplan-films tot stand? En hoe gingen productie en distributie van deze Marshallplan-films in zijn werk en wat waren de reacties van de Europeanen op deze propagandafilms?

In *The American Marshall Plan Film Campaign and the Europeans* bestudeert Maria Fritsche deze vragen aan de hand van een uitgebreid onderzoek naar alle nog beschikbare Marshallplan-films